

СТАТТЯ НОМЕРА

УДК 001.815:34

В.С. ВЕНЕДИКТОВ, докт. юрид. наук, проф.,
І.В. ЗОЗУЛЯ, канд. техн. наук, ст. наук. співр.,
С.Г. ПЕРЦОВ

Національний університет внутрішніх справ

ПРАВООХОРОННІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ОБ'ЄКТ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З позицій предмету дослідження надане поняття правоохоронної діяльності, правоохоронних органів і правоохоронних технологій; показана можливість, актуальність і нагальна необхідність інновації правоохоронних технологій в діяльність правоохоронних органів із метою підвищення ефективності їх роботи і зниження рівня злочинності.

Указ Президента України від 06.02.2003 року наголошує на необхідності вжиття невідкладних додаткових заходів щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією, зокрема, шляхом розробки та впровадження нових критеріїв оцінки діяльності правоохоронних органів, які б відображали реальні результати службової діяльності [1, п.7]. Вважаємо це положення частковим впровадженням поданих нами *торішніх пропозицій* [2, с.56], квінтесенцією яких було *негайне вжиття в діяльність ОВС професійних розборів новітніх методів і прийомів боротьби із злочинністю, аналіз і впровадження в роботу відділів, підрозділів і служб аналітичних добірок, звітів, нових методик тощо*, одним словом, елементів того, що ми сьогодні пропонуємо вважати *правоохоронними технологіями*.

Сутність правоохоронних технологій.

Саме зараз вчасно визначитись¹, що ж таке є

правоохоронні технології, та в який спосіб їх впровадження в діяльність правоохоронних структур сприятиме підвищенню ефективності роботи останніх, і, за кінцеву мету, зниженню рівня злочинності^{2,3}.

Взагалі, відоме класичне визначення технології, як - «1. Совокупность знаний, сведений о способах переработки материалов, изготовления изделий и процессах, сопровождающих эти виды работы. 2. Совокупность приемов, применяющихся в каком-нибудь деле, мастерстве, искусстве» [3, с.420-421]; або економічне, як «применение научных принципов и ноу-хау в развитии и управлении технологическими процессами, производственными системами и продуктами» [4 с.583]; чи, наприклад, технічне, як «совокупность приемов и способов получения, обработки или переработки сырья, материа-

у розробці і впровадженні в діяльність правоохоронних органів України науково обґрунтованих технологій боротьби із злочинністю, в тому числі, й "Для службового використання".

² Сьогодні здебільшого говорять тільки про інформаційні або комп'ютерні технології стосовно діяльності правоохоронних органів – див., наприклад, роботи: Информационные технологии управления в органах внутренних дел: Учебник /Под ред. В.А. Минаева. –М.: Акад. упр. МВД России, 1997. –704 с.; Доронин А.М. Роль информационных технологий в оперативно-розыскной профилактике // Российский следователь. –2001. -№ 7. –С.33-35.

³ Або, знов таки, *помилкове обмежене бачення* в якості нових технологій в діяльності правоохоронних органів тільки *інформаційних технологій* – див.: Потапов Ю., Берекет В. Новые технологии на страже правопорядка. – URL: <http://www.osp.ru/cw/1998/47/05.htm>.

¹ Відносно вимог постанови Президії ВАК України від 15.01.2003 р., № 7-05/1 щодо "фахових" елементів в статті, зазначимо, що *проблема боротьби із злочинністю в Україні є однією з найактуальніших проблем сьогодення і балансує на грані подальшого існування самої держави*; важливими науковими і практичними завданнями є *розробка науково обґрунтованих пропозицій у "Національну програму державних органів у сфері протидії організованій злочинності і корупції до 2010 року"*, виконання відповідних *Указів Президента України тощо*, невирішеними раніше частинами загальної проблеми є *відсутність сьогодні в науковій та практичній діяльності правоохоронних органів взагалі запропонованого нами даного напрямку роботи*, перспективи подальших розвідок складаються

лов, полуфабрикатов или изделий, осуществляемых в различных отраслях народного хозяйства» [5, с.107].

Крім того, щодо предмета дослідження є відомим, що правоохоронна діяльність - це одна із найважливіших функцій держави, яка здійснюється спеціально уповноваженими, створеними для її виконання, *правоохоронними органами*. Завдання *правоохоронної діяльності* полягають у захисті встановленого Конституцією України суспільного ладу держави, економічної та політичної систем, прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності, економічної та територіальної цілісності України [6, с.3]⁴.

Подане в роботі [7, с.9] *визначення правоохоронної діяльності* як діяльності "по охороні права, яка здійснюється спеціально уповноваженими на те органами за встановленою в законі процедурою і полягає в розгляді юридично значущих справ, виявленні правопорушень і обвинуваченні осіб, винних в їх вчиненні, і, у деяких випадках, у застосуванні до правопорушників примусових заходів, регламентованих законом, а також у представництві і захисті прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб" є *декілька обмеженим*, хоча й самі автори цієї ж роботи на сторінках 6-9 визнають *відсутність чіткого законодавчого поняття самої правоохоронної діяльності* та говорять о наявності інших, більш поширених, підходів до суті означеної діяльності^{5,6,7}.

Встановлення складу правоохоронних органів взагалі не викликає труднощів, але чомусь, наприклад, автори роботи [7, с.6], говорячи про них, так і спромоглись дати також й їх чіткого визначення. Тому, виходячи з нашого зауваження, наданого у виносці 6, за зразок *складу правоохоронних органів*

⁴ Це визначення завдань правоохоронної діяльності є достатнім на даному етапі, хоча й потребує подальших певних доробок. Див. також, наприклад, визначення, подане в роботі [7, с.10].

⁵ Така обмеженість пояснюється традиційним формуванням знань в цій галузі переважно в інтересах лише органів юстиції, нотаріату, адвокатури і прокуратури та превалюючим висвітленням тільки праводопоміжних функцій правоохоронних органів.

⁶ Нам дуже імпонують міркування авторів роботи [8, с.7], що збігаються з нашою точкою зору, стосовно суті правоохоронної діяльності як такої, що включає в себе сукупність дій із здійснення як юридичних заходів впливу, так і охорони громадського порядку й безпеки громадян, боротьби із злочинністю та інших. Це дозволяє ширше трактувати галузь діяльності самих правоохоронних органів, що відповідає як реаліям практики, так і їх завданням.

⁷ Дослідження з цього приводу, проведене А. Тарасовим [9], також не суперечить нашим висновкам.

взьмемо поданий за текстом роботи [8, с.8-9]: органи юстиції, нотаріат, адвокатуру, прокуратуру, Службу безпеки України, органи внутрішніх справ, Державну податкову службу, Державний департамент України з питань виконання покарань, внутрішні війська, Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, Раду національної безпеки і оборони України та інші. А *правоохоронними органами* є «функционирующие в обществе и государстве учреждения и организации, основной задачей деятельности которых является обеспечение законности, борьбы с преступностью и другими правонарушениями» [8, с.8].

Таким чином, після отриманого уточнення суті та завдань правоохоронної діяльності й складу правоохоронних органів взагалі, можна надати визначення *правоохоронних технологій як сукупності рішень, методів, способів, заходів, засобів, прийомів, програм організаційного, управлінського, юридичного, технічного, економічного, психолого-соціологічного характеру тощо, використання яких в правоохоронній діяльності дозволяє правоохоронним органам на належному рівні виконувати обов'язки із захисту людини, суспільства і держави*.

Звідси слід відразу застерегти від помилкової точки зору, що правоохоронні технології являють собою тільки обмежену сукупність дій із виконання правоохоронної діяльності, таких, як процесуальні, наглядові, оперативно-розшукові, дізнання, досудового слідства тощо, що пов'язане, як ми це вже зазначали, із розмежуванням поглядів на структуру самих правоохоронних органів. Дуже важливими функціями останніх, а мабуть, і головними, що неможливо сховати або замовчати, є безпосередня боротьба із злочинністю та іншими правопорушеннями, а така робота пов'язана з використанням, наприклад, технічних засобів пошуку і викриття злочинців, захисту працівників правоохоронних органів, забезпечення їх діяльності тощо. Тобто, під *правоохоронними технологіями* взагалі слід розуміти, і ми це вважаємо єдино правильним, *сукупність дій, заходів і засобів, направлених на забезпечення правоохоронної діяльності*.

А взагалі, *правоохоронні технології* – це *інструмент здійснення правоохоронної діяльності*.

На даному етапі дослідження дуже приблизний "загублений" перелік правоохоронних технологій ми можемо почерпнути із чинних законів України, указів і розпоряджень Президента України, постанов КМ України, положень, інструкцій, наказів, вказівок, функціональних обов'язків посадових осіб тощо, що мають відношення до діяльності правоохоронних органів.

Відомство чи підрозділ правоохоронних органів

здійснює свою роботу згідно з покладеними на нього завданнями і функціями, що розподіляються на управлінські (виконавчі) та правоохоронні, а останні з них, відповідно, лежать в основі правоохоронних технологій. Наприклад, здебільшого правоохоронні технології правоохоронних органів, які здійснюють функції розслідування злочинів та їх профілактики, окреслені, як ми це вже зазначали, рамками оперативно-розшукової, дізнання та досудового слідства правоохоронної діяльності.

До того ж вважаємо, що у зв'язку із складною криміногенною ситуацією, яка склалася зараз в державі, і на що неодноразово вказував Президент України, сьогодні все ж таки *доцільно відокремити*, так би мовити, *правоохоронні технології першочергові*, до яких ми відносимо безпосередню боротьбу із злочинністю та корупцією, *від другорядних*.

Так, до переліку таких "першочергових"⁸ правоохоронних технологій, що здійснюються правоохоронними органами юстиції, серед інших, можна віднести експертне забезпечення правосуддя, розробку законопроектів тощо; прокуратури – розслідування особливо важливих справ; СБУ – розвідки та контррозвідки, інформаційно-аналітичної роботи, профілактики правопорушень у сфері державної безпеки, розшуку злочинців і боротьби із злочинністю і корупцією, захисту державних таємниць й т.д.; органи внутрішніх справ – охорони громадського порядку і громадської безпеки, розкриття та розслідування злочинів, розшуку злочинців, запобігання правопорушенням тощо; внутрішні війська МВС України – охорони та оборони важливих державних об'єктів, супроводження спеціальних вантажів, охорони громадського порядку, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та ін.; Державної податкової служби – запобігання злочинам та іншим правопорушенням; Державного департаменту України з питань виконання покарань – виконання кримінальних покарань⁹.

Такого роду правоохоронні технології та *взаємодія правоохоронних органів*¹⁰ у здійсненні *правоохоронної діяльності*, що, до речі, *також є техно-*

⁸ Стосовно пріоритету проведення подальшого інноваційного дослідження.

⁹ Цікавим є факт, що із розглянутих правоохоронних органів тільки СБУ має прямим обов'язком проведення наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт, та впроваджувати їх результати в практику своєї діяльності, а також органи попереднього слідства і дізнання [6, с.127, 206].

¹⁰ З цього приводу дивись, наприклад, у даному номері журналу статтю: Біленчук П.Д., Борисова Л.В., Паніютов Є.К. Взаємодія правоохоронних органів України та країн світу при розслідуванні електронних високотехнологічних транснаціональних злочинів.

логією, ще потребують своєї подальшої, більш глибокої систематизації, дослідження та удосконалення.

При цьому сам механізм здійснення перелічених і інших правоохоронних технологій, своєрідний алгоритм їх виконання і є предметом дослідження, аналізу, оцінки, удосконалення і, при позитивному результаті - впровадження в правоохоронну діяльність. Ясна річ, ми не говоримо про впровадження в практику тих правоохоронних технологій, що вже працюють, бо це було би тавтологією. Але слід зазначити, що здебільшого, існуючі правоохоронні технології ще потребують свого подальшого повного перегляду та аналізу, бо робота правоохоронних органів сьогодні далеко не відповідає потребам часу. До того ж, в галузі людських знань існують багато технологій, що можуть в майбутньому також знайти належне місце в правоохоронній діяльності.

Робота саме в цьому напрямку і є, на наш погляд, програмою-максимум вельми перспективної діяльності із підвищення ефективності роботи правоохоронних органів і зниження рівня злочинності в державі¹¹.

Діяльність з інновації правоохоронних технологій.

Труднощі інноваційної діяльності саме в правоохоронній галузі пов'язані, передусім, із необхідністю «и сложностью создания новых правил организации инновационной деятельности, ранее в Украине не существовавших» [11, с.5], а також із специфікою та складністю предмету подібного роду діяльності¹².

Слід визначитись з поняттям "інновації правоохоронних технологій", яке як в науковій літературі, так і в практичній діяльності сьогодні ще ніким не використовувалось¹³. Стосовно правоохоронної

¹¹ За аналогією зважимо на те, що в грудні 2001 р. в США був створений спеціальний *комітет з науки та технологій* для протидії тероризму, задача якого лежить в розробці відповідної *програми використання науки, технологій*. НДДКР. Дослідницькі плани комітету спрямовані на підвищення оборони в біологічній, хімічній, ядерній та радіологічній, інформаційних технологій, транспортування, електричних споруджень, поведінкових, соціальних і інституціональних проблем сферах [10].

¹² До того ж певна ясність роботи в цьому напрямку взагалі може бути отримана тільки після апробації на практиці положень Закону України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р., № 40-IV // Уряд. кур'єр. -2002. -7 серпня. -№ 143.

¹³ З цього виходячи, до речі, залишаємо авторство поняття "правоохоронні технології" та "інновації правоохоронних технологій", а також, на наш погляд, піонерської ідеї із здійснення інновації саме правоохоронних технологій, за собою.

галузі, *інновація правоохоронних технологій - це висування нових ідей та рішень в правоохоронній діяльності, які, будучи впроваджені в практику правоохоронних органів, дозволять підвищити ефективності їх роботи і знизити тим самим рівень злочинності в державі.*

Безумовно, як зовсім новий вид діяльності в правоохоронній галузі, інновації правоохоронних технологій потребують певного часу та зусиль на їх доведення до потрібного практиці вигляду. Це обумовлене необхідністю проведення багатьох пошукових досліджень, в тому числі й НДДКР, направлених на удосконалення та розробку правоохоронних технологій і вивчення сутності самої правоохоронної галузі інноваційної діяльності. Необхідним елементом такого роду роботи є належна інноваційна активність - правильний вибір інноваційної стратегії, розвиток ініціативи, формування інноваційної культури [12, с.233-234], і відповідна підтримка на даному етапі цього напрямку роботи у зв'язку з його очевидною перспективністю керівництвом Міністерства внутрішніх справ.

Таким чином, сильно укрупнено можна сказати, що робота з інновації правоохоронних технологій включає аналіз сучасного стану правоохоронних технологій, що використовуються в правоохоронній діяльності; оцінку результативності наявних технологій; пошук перспективних технологій для використання в правоохоронній діяльності, нових напрямків правоохоронної діяльності, напрямків і тем проведення наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт; розробку програмних напрямків, концепцій правоохоронної діяльності, методології; аудит стану і перспективності наукових досліджень в галузі правоохоронної діяльності; оцінку доцільності пропозицій з проведення досліджень, консультування з використання методів при проведенні перспективних досліджень в галузі правоохоронної діяльності; надання допомоги практичним працівникам правоохоронних органів із впровадження нових правоохоронних технологій і проведення правоохоронної діяльності; авторське супроводження інноваційної діяльності правоохоронних технологій.

Спрощену схему етапів діяльності з інновації правоохоронних технологій наведено на рисунку¹⁴.

Виходячи із означеної схеми, зауважимо щодо важливості саме нових розробок в галузі правоохоронної діяльності. До того ж, їх перспективність ще треба в майбутньому кваліфіковано проаналізувати та оцінити. Тому, без сумніву, в правоохорон-

ній сфері нагально потрібен поточний моніторинг правоохоронних технологій і координація цієї діяльності. До того ж, та наукова новизна, яка постійно проголошується, наприклад, в науково-дослідних роботах і дисертаційних дослідженнях правоохоронного напрямку, повинна нарешті отримати своє справжнє впровадження – тобто, не може вважатись науково кваліфікованим дослідник, який не бачить¹⁵ шляхів впровадження своєї роботи в практику, а результати його дослідження не реалізовані

Рисунок – Схема етапів діяльності з інновації правоохоронних технологій

Тому взагалі, перспективним із нашої точки зору є подальше, більш поглиблене, дослідження правоохоронних технологій.

Вважаємо наприкінці необхідним зазначити, що згідно до викладеної нами ідеології діяльності з інновації правоохоронних технологій, яка переслідує на меті підвищення ефективності роботи правоохоронних органів і зниження рівня злочинності в Україні, при Національному університеті внутрішніх справ створений і плідно працює Науковий Центр інноваційних правоохоронних технологій. З роботою Центру, програмою, концепцією та результатами його досліджень ми невдовзі ознайомимо читачів. Сьогодні ми можемо назвати тільки декілька вельми цікавих напрямків роботи Центру - імплементація в Україні аналітичних технологій І2, рекомендованих Інтерполом і Європолом у якості стандарту для правоохоронних органів; біометричні технології криміналістичної та оперативної ідентифікації; технології юридичної психології тощо.

Висновки.

1 Стосовно реальної суті правоохоронної дія-

¹⁴ Де ми зовсім не позначили також роботу з контролю та координації досліджень, мобілізації вчених і практиків, осмислення шляхів пошуку, ідентифікації пріоритетів тощо.

¹⁵ А ще гірше, навіть не ставить такої мети! До речі, в Україні за даними бібліотеки ім. В.І Вернадського станом на 1 березня 2003 року налічувалось понад 1360 осіб, що отримали науковий ступінь в правоохоронній галузі. Але справа, звісно, стосується не тільки юристів.

льності є доцільним, виходячи з нагальних потреб практики, законодавчо закріпити за нею здійснення не тільки заходів юридичного впливу, але й охорони громадського порядку та безпеки громадян, боротьби зі злочинністю тощо.

2. Помилковим слід визнати існуючий сьогодні перекіс однобічного визнання в якості можливих нових технологій в діяльності правоохоронних органів тільки інформаційних технологій.

3. Правоохоронними технологіями слід вважати дії, заходи та засоби, що забезпечують правоохоронну діяльність; інновацією правоохоронних технологій - висування нових ідей та рішень в правоохоронній діяльності та їх впровадження в практику роботи правоохоронних органів.

4. Сьогодні першочерговим є дослідження і пріоритетний розвиток тих правоохоронних технологій, що направлені на безпосередню боротьбу із злочинністю та корупцією.

5. Діяльність з інновації правоохоронних технологій є одним із перспективних напрямків підвищення ефективності роботи правоохоронних органів і зниження рівня злочинності в Україні.

6. В якості одного із невідкладних додаткових заходів щодо вимог Президента України з посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією, слід вважати своєчасним створення при НУВС Наукового Центру інновації правоохоронних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України "Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією" від 06.02.2003 р., № 84/2003 // Міліція України. -2003. -№ 2. -С.2-4.

2. Зозуля ИВ Состояние преступности в Украине (По материалам периодической печати) // Право і безпека. -2002. -№ 1. -С.55-63.

3. Словарь современного русского литературного языка /Под ред. А М Бабкина и др. -Т.15. Т - М.-Л.: Изд-во Академии Наук СССР, 1963. -1287 с.

4. Пасс К., Лоус Б, Пендлтон Э Большой толковый словарь бизнеса. -М.: Вече, АСТ, 1998. - 688с.

5. Основы промышленной безопасности. Монография. -В 4-х т. /Под общ. ред. И В. Зозули. -Т.1. Зозуля И.В., Полуянов В.П. Техногенная опасность и промышленное производство. -Харьков: АО «Бизнес Информ», 1999. -200 с.

6. Правоохоронні органи України: Курс лекцій /А.П Гель, Г.С. Семаков, Д.П. Цвігун. -К.: МАУП, 2000. -240 с.

7. Організація судових та правоохоронних органів: Навч. посібник /Л.Є. Марочкін, В.В. Афанасьєв, В.С. Бабкова та ін.; За ред. І.Є. Марочкіна, Н.В. Сібільової, О.М. Толочка -Харків: Право, 2000. - 272 с.

8. Судебные и правоохранительные органы Украины: Учебник /Под ред. А.М. Бандурки. -Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. -350 с.

9. Тарасов А. Правоохранительная деятельность: ее понятие и сущность // Российский следователь. -2002. -№ 4. -С.34-38.

10. Комитет координации научных исследований по борьбе с терроризмом // Борьба с преступностью за рубежом (по материалам зарубежной печати) /ВИНИТИ. -2003. -№ 1. -С.30-31.

11. Технологическая инновационная деятельность: менеджерский аспект: Учеб.-метод. пособие /Сост.: Бандурка А.М., Епифанов А.А., Ивин Л.Н., ТОВАЖНЯНСКИЙ Л.Л. -Харьков: НТУ «ХПИ», 2002. - 308 с.

12. Экономическая энциклопедия /Науч.-ред. совет изд-ва «Экономика»; Ин-т экон. РАН; гл. ред. Л.И. Абалкин. -М.: ОАО «Изд-во «Экономика», 1999. -1055 с.

Надійшла до редколегії 03.03.2003

ВЕНЕДИКТОВ В.С., ЗОЗУЛЯ И.В., ПЕРЦОВ С.Г. ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ОБЪЕКТ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

С позиций предмета исследования дано понятие правоохранительной деятельности, правоохранительных органов и правоохранительных технологий; показана возможность, актуальность и настоятельная необходимость инновации правоохранительных технологий в деятельность правоохранительных органов с целью повышения эффективности их работы и снижения уровня преступности.

***

VENEDIKTOV V.S., ZUZULJA I.V., PERTSOV S.G. LAW-ENFORCEMENT TECHNOLOGIES AS OBJECT OF INNOVATION ACTIVITY

From stands of an object of research the concept of law-enforcement activity, law enforcement organs and law-enforcement technologies is submitted; the capability, urgency and extremity innovation of law-enforcement technologies in activity of law enforcement organs is rotund with the purpose of increase of efficiency of their activity and decrease of a crime rate.